

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертаційну роботу Яструбецької Лесі Сергіївни
“Фінансова безпека суб’єктів підприємництва в Україні в умовах
гібридних фінансових конфліктів”,
подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

Актуальність теми дисертаційної роботи

Сучасні фінансові й інші конфлікти набувають гібридних форм та модифікацій. Стан війни, в якій перебуває Україна вже кілька років, з ескалацією від 24 лютого 2022 року, також є гібридною. Соціально-політичні конфлікти відображаються у формі конкуренції економік, міждержавних, міжкорпоративних фінансових протистоянь через спроби впровадження агресорами дискримінаційних умов торгівлі, маніпулювання цінами на продукцію і послуги; встановленням реального чи прихованого контролю над підприємствами.

Для України, в цей вкрай складний час, протидія гібридній агресії у фінансовій сфері набула пріоритетного значення на сьогодні й становить вагомий складову національної безпеки. В таких аспектах, як бюджетна, банківська безпека, вимоги їх дотримання стали одними з першочергових. Суб’єкти підприємництва стикнулися з проблемами розриву логістичних зв’язків, падінням доходів і прибутків, потребами релокації й іншими викликами. Загрози фінансовій безпеці держави та суб’єктів підприємництва зумовлюють подальшу трансформацію державного управління, стають каталізатором реформування менеджменту й економічної поведінки індивідуальних господарств.

Відтак, обґрунтування нових теоретико-методологічних засад та розроблення практичних рекомендацій щодо забезпечення фінансової безпеки суб’єктів підприємництва в Україні в умовах гібридних

фінансових конфліктів, висвітлене у дисертаційній роботі Яструбецької Лесі Сергіївни в умовах сучасних викликів є актуальним та своєчасним.

2. Зв'язок теми дисертаційної роботи з державними та галузевими науковими програмами і темами

Дисертаційна робота пов'язана з дослідженнями кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту Львівського національного університету імені Івана Франка. Зокрема, це теми "Фінансова політика модернізації економіки України", "Формування фінансового потенціалу національної економіки" (номери державної реєстрації тем відповідно: 0120U101808 та 0116U001677).

3. Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

У дисертаційній роботі Л. С. Яструбецької обґрунтовано сукупність теоретико-методологічних положень і рекомендацій, які становлять наукову новизну і розвивають теорію та практику забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в Україні. Суттєві наукові результати, отримані здобувачем з акцентованими положеннями наукової новизни, відображаються у наступних положеннях.

У даній роботі вперше виокремлено гібридні фінансові конфлікти в самостійну сферу наукового пізнання, введено нове для вітчизняної фінансової науки поняття "гібридний фінансовий конфлікт", під яким розуміється протистояння у фінансових відносинах, що має переважно прихований характер і передбачає скоординоване застосування множинності методів впливу з метою реалізації тіньових фінансових інтересів його учасників (с. 112-113). Це дало змогу удосконалити наукові підходи до розуміння фінансової безпеки суб'єктів підприємництва шляхом уточнення цього поняття як спроможності зберігати динамічну фінансову рівновагу та рівновагу в гібридних

фінансових конфліктах (с.141-142). Розроблені наукові положення модернізують понятійно-термінологічний апарат забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання та започатковують розвиток подальших досліджень в цій сфері, що в умовах гібридних агресій є актуальним як для вітчизняної, так і міжнародної практики.

Позитивом у роботі є ідентифікація поширених на сьогодні гібридних фінансових конфліктів – рейдерство, недобросовісна конкуренція, фінансове шахрайство, корупція, конфлікти з інститутами фінансово-кредитної сфери, державними органами, відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом (с. 113-114).

Необхідно відзначити логіку та послідовність викладення наукових результатів в дисертаційній роботі та запропонований в контексті удосконалення методології дослідження новий метод наукового пізнання – історичної абдукції для подальшого розкриття природи та особливостей розвитку гібридних фінансових конфліктів (с.155-156). Такий підхід автора заслуговує схвальної оцінки, оскільки враховує міждисциплінарний зріз дослідження і розв'язання поставлених в роботі завдань.

Методологічний інструментарій дослідження розвиває представлена у роботі концептуальна модель “Колесо рівноваги суб'єктів підприємництва в гібридних фінансових конфліктах”, що побудована автором з врахуванням наявних у підприємницькій діяльності гібридних фінансових конфліктів (с.166-168). Позитивним аспектом цієї моделі є новий, відмінний від наявних наукових поглядів, підхід до діагностування стану фінансової безпеки суб'єктів господарювання, що враховує концептуальні засади теорії біхевіористичних фінансів.

Когнітивними положеннями наукової новизни, що розкривають сутність, особливості та тенденції розвитку гібридних фінансових конфліктів є запропоновані в роботі ознаки ідентифікації таких

конфліктів (с.202; с.246), систематизація типових схем рейдерства (с.236-238), фінансового шахрайства (с.193), недобросовісної конкуренції (с.253) й корупції (с.271).

Новизною дисертації є розроблення науково-методичних засад стратегічного оцінювання рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва із врахуванням фінансового та соціально-психологічного підходів (с. 325-330) шляхом формування узагальнених висновків на основі порівняння результатів аналізу фінансових показників та якісних параметрів ефективності протидії гібридним фінансовим конфліктам. Це дало змогу дисертанту виявити взаємозв'язки між отриманими результатами й розрахувати інтегральний показник.

Схвального відгуку заслуговує теоретико-організаційна модель побудови та функціонування системи захисту конфіденційної фінансової інформації суб'єктів підприємництва, що передбачає сукупність послідовно реалізованих етапів і заходів. Зокрема, це: визначення переліку конфіденційної фінансової інформації й осіб, що мають доступ до неї, вибір критеріїв та оцінювання рівня захищеності конфіденційної фінансової інформації, аналіз чинників впливу на порушення її конфіденційності й цілісності, реалізація заходів щодо захисту, (с.379).

Суттєвим науковим доробком дисертанта є розроблені логіко-історичні схеми – періодизації умов функціонування ділових одиниць, що займаються виробництвом та оптовою і роздрібною торгівлею пальним в Україні в умовах воєнного стану (с.402) та оперативно-тактичних заходів щодо їхнього виходу із кризи (с. 317)., які розвивають науково-організаційні підходи щодо удосконалення інституційно-правового забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в умовах гібридних агресій та воєнного стану.

Положення наукової новизни, викладені у дисертаційній роботі Яструбецької Л.С., відповідають паспорту спеціальності 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

4. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень дисертації

У дисертаційній роботі акцентовано сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження. Викладені теоретико-методологічні й науково-прикладні положення за розділами є логічно пов'язаними між собою, концептуальні положення запропонованих підходів до забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в Україні належним чином обґрунтовані. Наукові розробки автора ґрунтуються на теоретичному фундаменті економічної науки, фундаментальних положеннях розвитку фінансів, теорій конфліктології, безпеки, управління, історичних дослідженнях, сучасних концепціях поведінкових фінансів та розвитку суб'єктів господарювання. У дисертації застосовано як загальнонаукові, так і спеціальні методи дослідження, серед яких: теоретичного узагальнення, індукції та дедукції, наукового абстрагування, групування і систематизації, логічний, історичний та історичної абдукції, методи системного підходу, аналізу і синтезу, анкетування та експертної оцінки, метафоричні методи, економічного аналізу та порівняння, метод графічної візуалізації. Для досягнення поставленої мети автором проведене детальне вивчення, аналіз та узагальнення значного обсягу вітчизняних й зарубіжних наукових джерел з проблематики фінансової безпеки.

Сукупно це дало змогу Яструбецькій Л. С. визначити дискусійні й недостатньо опрацьовані аспекти обраної теми і окреслити авторський підхід до дослідження проблеми. Положення, висновки й рекомендації дисертаційної роботи Яструбецької Л. С. є достовірними й належно аргументованими.

5. Повнота викладу основних результатів дисертаційної роботи наукових фахових виданнях

Теоретико-методологічні положення та науково-прикладні аспекти, викладені в даній роботі, в повній мірі відображені в публікаціях дисертанта. Загалом це 64 наукові праці загальним обсягом 223,51 д.а., з них особисто автору належить 54,68 д.а. Результати проведеного дослідження опубліковані в одній одноосібній монографії (20,14 д.а.), 2 навчальних посібниках і 3 підручниках, 32 статтях у наукових фахових виданнях України. Автором опубліковано 5 праць у наукових журналах, що індексуються у міжнародних наукометричних базах Scopus і WoS.

Положення дисертаційної роботи мають достатню апробацію, і сукупно представлені на двадцять одній міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. При представленні матеріалів участі у конференціях опубліковані акцентовані тези.

Результати досліджень, за яким здобувач захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата наук, на захист докторської дисертації не виносяться. Тема дисертаційної роботи, її зміст, об'єкт та предмет виконаного дослідження відповідають спеціальності 072 – фінанси, банківська справа та страхування та галузі знань 07 – управління та адміністрування.

Текст і зміст реферату відображає всі ключові положення та отримані результати дисертаційної роботи, які кваліфіковано представлені відповідно до встановлених МОН вимог та рекомендацій. Дисертація і реферат оформлені належним чином.

6. Значення дослідження для науки і практики, перспективи використання його результатів

Наукові положення дисертації використані у діяльності: Управління інфраструктури Хмельницької обласної державної адміністрації, зокрема запропонований науково-методичний підхід до оперативно-тактичного управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємства в умовах воєнного стану (довідка № 491/2022 від 07.12.2022 р.); Департаменту міжнародного співробітництва та регіонального розвитку Вінницької обласної військової адміністрації, де апробована концептуальна модель діагностики рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємства із застосуванням фінансових індикаторів та якісних параметрів розвитку, що дає змогу удосконалити економічну політику регіону в частині підвищення ефективності реалізації державної політики з питань розвитку підприємства (довідка № 786 /4-1 від 13.06.2022 р.); Управління зовнішніх зносин та зовнішньоекономічної діяльності Запорізької обласної державної адміністрації в частині застосування організаційно-економічної моделі реалізації конкурентної політики суб'єктів підприємства в умовах недобросовісної конкуренції (довідка № 02.01.10/0347 від 02.12.2022 р.); Великогаївської сільської ради в частині запропонованих методичних підходів до обґрунтування впливу гібридних агресій, зокрема фінансового шахрайства та рейдерства на стан та динаміку економічного й соціального розвитку суб'єктів підприємства (довідка № 1444 від 05.12.2022 р.); ТОВ "Ілта Львів" у частині пропозицій щодо формування механізму управління фінансовою безпекою ділових одиниць та здійснення комплексної оцінки її рівня на основі кількісних і якісних параметрів (довідка № 541 від 29.11.2021 р.); ТОВ "ПОДІЛЛЯНАФТОЗБУТ" щодо формування системи захисту конфіденційної фінансової інформації, в тому числі використання методики оцінки рівня її захищеності на підприємстві (довідка № 228 від 01.12.2021 р.); АТ "КОНЦЕРН ГАЛНАФТОГАЗ" у частині розроблених рекомендацій щодо протидії рейдерським атакам, використано запропоновані ознаки ідентифікації протиправного

захоплення та методи превентивного захисту й екстреного реагування на рейдерську атаку (довідка № 874 від 21.12.2021 р.); ТОВ "ВЕСТ ОЙЛ ТРЕЙДИНГ", використано концептуально-методичні підходи до встановлення чинників фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в Україні, в тому числі корупції та загроз конфіденційній фінансовій інформації (довідка № 03-12/2021 від 03.12.2021 р.); ТОВ "ГЕОМАКС-РЕСУРС" у частині запропонованих рекомендацій щодо діагностики й прогнозування рівня й чинників фінансової безпеки суб'єктів підприємництва на майбутні етапи життєвого циклу (довідка № 16/12-01 від 16.12.2021 р.); ТОВ "ОККО-СХІД" щодо використання організаційно-економічних моделей протидії фінансовому шахрайству працівників (довідка № 447 від 17.12.2021 р.); ТОВ "Науковий парк Львівського університету "Інновації та підприємництво"", зокрема запропонований автором підхід до структурно-функціонального аналізу гібридних фінансових конфліктів на основі анкетування та експертної оцінки суб'єктів господарювання (довідка № 1/2022-А від 07.09.2022 р.).

Теоретико-методологічні та прикладні результати дисертаційної роботи використані в освітньому процесі Львівського національного університету імені Івана Франка при викладанні дисциплін: «Фінанси підприємств», «Фінанси», «Фінансовий менеджмент», «Фінансова безпека суб'єктів господарювання», «Фінансова безпека України і геополітика», «Глобальні фінанси і гібридні війни» (довідка № 2829-Н від 24.12.2021 р.).

7. Оцінка дотримання академічної доброчесності у дисертаційній роботі

У дисертації Яструбецької Л. С. принципи академічної доброчесності дотримані. Ознак та фактів фальсифікації даних і плагіату не встановлено. Посилання на першоджерела використаної у роботі інформації оформлені коректно.

8. Зауваження та рекомендації щодо дисертаційної роботи

Відзначаючи змістовність представленої до захисту дисертації, обґрунтованість і новизну отриманих наукових результатів, залишаються її окремі недоліки і дискусійні положення. Зокрема:

1. У першому розділі дисертації автором здійснено групування фінансових інтересів суб'єктів підприємництва (с.53-55) та згодом загроз їх фінансовій безпеці (с.85-88). Водночас, окремі критеріальні ознаки у пропонованих систематизаціях збігаються. Доцільним було б уніфікувати класифікаційний підхід систематизації в обох випадках задля порівняння й узагальнення.

2. У п.п.1.4. дещо порушена пропорційність викладеного аналізу особливостей гібридних фінансових конфліктів, зокрема окремі із них дисертантом розглянуто поглиблено, в той час, як іншим не приділено достатньо уваги. Також потребує пояснення авторський підхід до систематизації елементів та ознак фінансових конфліктів (с. 98-100, рис. 1.9). Який можливий коментар автора з цього приводу?

3. Здобувач одночасно з фінансовим та соціально-психологічним підходом в п.п.2.1. наголошує на використанні метафоричного способу наукового пізнання як додаткового. Однак його важливість для дослідження проблем фінансової безпеки не достатньо аргументовано (див. с.143-144 дисертації). У когнітивному значенні метафоричність використовує аналогію, схожість чи порівняння як поєднані методи відображення/виразу фактів і явищ.

4. Дискусійним також є підхід здобувача в частині апроксимації загальних та специфічних методів наукового дослідження чинників фінансової безпеки суб'єктів підприємництва (п.п.2.2., с.146). Чи можливо оцінити пропорції (співвідношення) зовнішніх і внутрішніх чинників фінансової безпеки у сфері підприємництва?

5. У третьому розділі дисертації розглядаються гібридні фінансові конфлікти – фінансове шахрайство, рейдерство, корупція та недобросовісна конкуренція (п.п.3.3., с.253-254). Останньому з них не приділено достатньої уваги. Питання конкуренції постійно розглядаються на різних форумах (наприклад, щорічно на зустрічах у м. Давос, зборах Світового банку). З врахуванням специфіки окремих бізнесів в Україні (наприклад тих, що займаються оптовою і роздрібною торгівлею пальним в Україні), особливості прояву таких гібридних фінансових конфліктів мали б важливе значення для вивчення корпоративної фінансової і безпекової поведінки в цілому.

6. Корисним й актуальним є підхід автора до класифікації кіберзлочинів за суб'єктами зловмисних дій (п.п.4.3., 305). Втім, даний вид злочинів потребує групування за ширшим переліком ознак. Яку роль відводить автор кібербезпеці у композиції безпеки фінансової?

9. Заключна оцінка дисертаційної роботи

Дисертаційна робота Яструбецької Л.С. кваліфікується як завершена самостійна праця, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують важливу наукову проблему – розроблення теоретико-методологічних засад та практичних аспектів дотримання фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в Україні в умовах гібридних фінансових конфліктів. Дослідницькі адитивні результати автора в частині дослідження фінансової безпеки і конфліктології доведені і очевидні.

Враховуючи вищезазначене, достатньо підстав стверджувати, що дисертація “Фінансова безпека суб'єктів підприємництва в Україні в умовах гібридних фінансових конфліктів”, – за актуальністю, структурою, викладенням наукової новизни, оформленням відповідає вимогам “Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня

доктора наук”, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17.11.2021 року № 1197.

Яструбецька Леся Сергіївна заслуговує присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Офіційний опонент:

**доктор економічних наук, професор,
в. о. декана факультету фінансів та
цифрових технологій
Державного податкового університету
Міністерства фінансів України**

Володимир КОРНЄЄВ

